Marja Rankila

28.9.2026

Viite: HE 84/2026 vp

Energiateollisuus ry:n lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi vesilain muuttamisesta

Energiateollisuus ry (ET) kiittää maa- ja metsätalousvaliokuntaa mahdollisuudesta antaa kirjallinen lausunto vesilain muuttamista koskevasta hallituksen esityksestä (ns. nollavelvoitelaitokset).

Energiateollisuus ry pitää tärkeänä vaelluskalakantojen vahvistamista ja vesistöjen ekologisen tilan parantamista, ja Energiateollisuus ry on biodiversiteettitiekartassaan sitoutunut luonnon monimuotoisuuden edistämiseen.

Hallituksen esityksessä on kyse vesivoima-alan kannalta merkittävästä lakimuutoksesta, ja uuden kalatalousmääräysten antamista koskevan sääntelyn tulee olla tarkkarajaista, oikeasuhtaista ja sen tulee perustua tapauskohtaiseen arviointiin. Kun puututaan perustuslain suojaamaan omaisuuteen jopa vuosikymmeniä luvan myöntämisen jälkeen, sääntelyn tulee olla ennakoitavaa ja korvaussuojan asianmukainen. Näihin asioihin on myös perustuslakivaliokunta kiinnittänyt huomiota 11.9.2026 antamassaan lausunnossaan.

ET haluaa vielä korostaa, että ns. nollavelvoitelaitokset eivät ole luvattomia tai muutoin lainvastaisessa tilassa. Niiden toiminta perustuu lainvoimaisiin vesitalouslupiin, joissa on määritelty laitosten toiminnan ehdot ja laajuus kulloinkin voimassa olleen lainsäädännön mukaisesti. Käsiteltävässä esityksessä on siten kyse olemassa olevien ja lainvoimaisten lupien jälkikäteisestä muuttamisesta, ei luvattoman toiminnan saattamisesta sääntelyn piiriin

Lähtökohtaisesti Energiateollisuus ry toteaa, että jos uusia kalatalousvelvoitteita asetetaan sellaisille laitoksille, joiden alkuperäinen lupa ei niitä ole sisältänyt, tulee velvoitteiden määräämisessä huomioida erityisesti kalataloudellinen hyöty sekä vaatimukset kalatalousvelvoitteen ja -maksun kohtuullisuudesta. Näitä on eduskunnalle jätetyssä esityksessä tuotu lähemmäksi vesilain nykyistä käytäntöä, mutta ET nostaa vielä oheiset muutosehdotukset esitykseen liittyen:

- Luvan avaamisen perusteena tulee olla edellytykset vesistön ekologisen tilan paranemiselle ja vaelluskalan luontaisen elinkierron syntymiselle
- Esitetyn pykälän 3:21 a § korvauksia koskevan sääntelyn tulee olla yhtenevä nykyisen VL 3:21§ kanssa
- Esitetyn pykälän 3:21 a § sovittelua koskeva lause tulee poistaa
- VL 19:5 § esitetty, toiminnanharjoittajan lunastusoikeutta koskeva lause ”Tätä momenttia ei sovelleta 3 luvun 21 a §:ssä tarkoitettuun uusien määräysten antamiseen” tulee poistaa

Energiateollisuus ry
Eteläranta 10, 00130 Helsinki
www.energia.fi

Olemassa olevan luvan avaamiseen tulee olla selkeät perusteet
On olennaista, että nollavelvoitelaitosten luvan avaamisella ja uusilla velvoitteilla tavoitellaan kustannustehokkailla toimilla aitoa hyötyä niin alueen ekologialle kuin kalataloudelle. Velvoitteen puuttuminen ei yksinään ole riittävä peruste luvan avaamiselle.

Uusia kalatalousmääräyksiä tulee siis kohdistaa ensisijaisesti kohteisiin, joissa niillä voidaan tutkimustiedon perusteella saavuttaa vaelluskaloille merkittävää ja pitkäaikaista hyötyä. Vaelluskalakannan palautuminen ei riipu vain siitä, pääsevätkö kalat yhden padon ohi. Arvioinnissa on tarkasteltava koko elinkierto ja vesistö: ylös- ja alasvaellus, lisääntymis- ja poikastuotantoalueet, veden laatu, muut vaellusesteet, kalastus sekä muut vesistöön kohdistuvat toimet.

Lisäksi tulee varmistua siitä, että uusista määräyksistä aiheutuvat kustannukset ja tuotannonmenetykset eivät muodostu yksittäiselle luvanhaltijalle suhteettomiksi toimenpiteillä saavutettavaan hyötyyn nähden.

- ET esittää, että hallituksen esitykseen kirjataan luvan avaamisen ja uusien velvoitteiden edellytykseksi uhanalaisille vaelluskaloille kustannustehokkailla toimilla saavutettava hyöty.

Korvauksia koskevan sääntelyn tulee olla yhtenevä nykyisten pykälien kanssa
Hallituksen esityksen korvauskynnys on nykyistä sääntelyä korkeammalla tasolla. Korvauksia olisi esityksen mukaan mahdollista saada hyödyn olennaisesta vähentymisestä, kun olemassa olevan VL 3:21 § mukaan uusien määräysten antamisesta aiheutuvat muut kuin vähäiset edunmenetykset määrätään hakijan korvattaviksi. Esityksen mukaisen sanamuodon mukaan luvanhaltijan tulee sietää haittaa nykyistä enemmän. Tämä asettaa luvanhaltijat epätasa-arvoiseen asemaan riippuen siitä, koskeeko sääntely nollavelvoitelaitosta tai laitosta, jolla on jo olemassa olevat kalatalousmääräykset.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan kiinnittänyt myös huomiota hyödyn olennaiseen vähenemiseen ja sen määrittelyyn. PeV on todennut, että *”Perusoikeusrajoituksen täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen vuoksi laissa tulee säätää merkittävästi nyt ehdotettua selkeämmät kriteerit sille, milloin on kyse hyödyn olennaisesta vähentymisestä.”*

- ET esittää, että 3 luvun 21 a §:n säännös yhdenmukaistetaan vesilain 3 luvun 21 §:n kanssa siten, ettei uuden määräyksen antaminen saa sanottavasti vähentää hankkeesta saatavaa hyötyä ja että muut kuin vähäistä suuremmat edunmenetykset korvataan.

Korvauksen sovittelua koskeva säännös tulee poistaa
Vesivoimalaitoksen arvo ja omistajalle aiheutuva taloudellinen menetys eivät riipu siitä, kuinka kauan nykyinen omistaja on omistanut laitoksen tai käyttänyt laitosta hyväkseen. Uusi kalatalousvelvoite kohdistuu jo olemassa olevaan toimintaan, eikä luvanhaltijalla ole vastaavaa mahdollisuutta vetäytyä hankkeesta kuin uuden investoinnin suunnitteluvaiheessa. Omistaja ei ole voinut huomioida tätä omaisuutta hankkiessaan tai siihen investoidessaan. Se, että toiminnanharjoittaja on käyttänyt omaisuuttaan lainmukaisesti ja lupaehtojen mukaisesti pitkän ajan, ei lähtökohtaisesti voi muodostaa perustetta korvauksen alentamiselle. Vastaavaa periaatetta ei yleisesti sovelleta muussa lunastus- tai korvauslainsäädännössä, eli niissä ei oteta huomioon sitä, kuinka kauan omistaja on omaisuuttaan hyödyntänyt.

Myös perustuslakivaliokunta on lausunnossaan kiinnittänyt huomiota sovittelua koskevaan esitykseen: *”Perustuslakivaliokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että hallituksen esityksessä (s. 64) mainitaan hyödyn vähentymisen olennaisuutta arvioitaessa huomioon otettavana seikkana myös se aika, jonka hyödynsaaja on voinut käyttää vesivoimaa hyödykseen. Valiokunnan mielestä kyseisestä edellytystä ei tulisi soveltaa korvauksen sovittelussa, kun otetaan huomioon vesivoiman erityinen luonne omaisuutena. Perustuslakivaliokunnan mukaan vesivoimaa voidaan*

valtiosääntöoikeudellisessa mielessä pitää uusiutuvana luonnonvarana, jonka suurin taloudellinen merkitys omistajalle tai käyttöoikeuden haltijalle liittyy juuri mahdollisuuteen käyttää sitä energiantuotantoon".

- ET katsoo, että VL 3:21 a §:n sovittelua koskeva lause tulee poistaa kokonaisuudessaan.

Toiminnanharjoittajan oikeus vaatia lunastusta tulee säilyttää viimesijaisena keinona
Voimassa olevan vesilain 19 luvun 5 § turvaa vanhojen lupien haltijan asemaa tilanteessa, jossa määräysten muuttaminen vähentää hankkeesta saatavaa hyötyä eikä hanketta voida enää toteuttaa tarkoitustaan vastaavalla tavalla. Tällöin luvanhaltijalla voi olla oikeus korvaukseen tai mahdollisuus vaatia hankkeen lunastamista. Hallituksen esityksessä luvanhaltijan oikeus vaatia lunastusta on rajattu uuden 3:21 a § ulkopuolelle.

Vaikka uuteen 3:21 a §:ään on nyt sisällytetty ajatus kohtuuttomien kustannusten välttämisestä, tulee toiminnanharjoittajan oikeus hakea lunastusta säilyttää mahdollisuutena tilanteissa, joissa uudet velvoitteet huomattavalla tavalla muuttaisivat voimalaitoksen alkuperäistä tarkoitusta tai tekisivät sen toiminnasta kannattamatonta. Kyse olisi viimesijaisesta menettelystä, joka mahdollistaisi laitoksesta ja siihen liittyvistä vastuista luopumisen hallitulla tavalla. Jos omistajalla ei ole varaa toteuttaa velvoitetta eikä mahdollisuutta vaatia lunastusta, laitos voi yksinkertaisesti lakata toimimasta. Se voi jättää sekä rakenteet että vastuut hyvin epäselvään tilaan.

- ET esittää, että 19 luvun 5 §:stä poistetaan rajaus, jonka mukaan korvausta ja lunastusta koskevaa momenttia ei sovelleta 3 luvun 21 a §:n nojalla annettaviin määräyksiin.

Nollavelvoitelaitosten määritelmä edellyttää täsmennystä
Hallituksen esityksen perusteluissa esitetään, että nollavelvoitelaitoksiksi katsottaisiin lähtökohtaisesti myös laitokset, joissa on kalatien sallimisvelvoite sekä laitokset, joissa kalatalousvelvoitteet on määritetty toiselle taholle kuuluvan säännöstelyhankkeen luvassa. Perusteluissa esitetty määritelmä on uusi, eikä se vastaa aiemmin esillä ollutta käsitystä, jonka mukaan mitä tahansa olemassa olevaa kalatalousvelvoitetta voidaan muuttaa riippumatta siitä, kenen luvassa kalatalousasiat on käsitelty.

Näin laaja tulkinta nollavelvoitelaitoksista voi esimerkiksi johtaa tilanteisiin, joissa jo kalatien vapaaehtoisesti toteuttanut laitos katsottaisiin edelleen nollavelvoitelaitokseksi tai jossa saman hankkeen aiheuttamia kalataloushaittoja kompensoitaisiin kahteen kertaan. Näin voisi käydä esimerkiksi tilanteissa, joissa kalatalousvelvoitteet on määritetty säännöstelyluvassa voimalaitosluvan sijaan. Lisäksi Suomen suurin vesivoimalaitos Imatra saatettaisiin perusteluissa esitetyn määritelmän mukaan tulkita nollavelvoitelaitokseksi, millä olisi myös merkittäviä vaikutuksia hallituksen esitykseen mm. vaikutusarvioiden osalta.

- Energiateollisuus ry pitää tärkeänä, että laitoksen asemaa nollalvelvoitelaitoksena arvioidaan tapauskohtaisesti, ja siinä tarkastellaan koko vesitaloushankkeen lupa-, velvoite- ja sopimuskokonaisuutta. Myös sallimisvelvoitteet, säännöstelylupiin sisältyvät kalatalousvelvoitteet ja jo toteutetut kalataloustoimet on tunnistettava ja otettava täysimääräisesti tarkastelussa huomioon.

Kohtuuttomuuden arviointi ei saa riippua luvanhaltijan asemasta
Esityksen perusteluissa kustannusten kohtuuttomuuden arviointia on yhdistetty luvanhaltijan varallisuusasemaan ja oikeudelliseen muotoon. Kohtuuttomuuden arviointiin ei saa lähtökohtaisesti vaikuttaa se, mikä vahingonkärsijän oikeudellinen status tai varallisuusasema on. Lainsäätäjän liikkumavara ei ET:n käsityksen mukaan tarkoita sitä, etteikö toimenpidettä voitaisi pitää

kohtuuttomana, jos luvan haltijana on esimerkiksi em. energia-alan yhtiö tai pörssiyhtiö. Kuten hallituksen esityksessä aikaisemmin todetaan, tilannetta tulisi arvioida kokonaisuutena.

Vesivoiman rooli sähköjärjestelmässä

Yksittäisen laitoksen sähköjärjestelmämerkitystä ei voida päätellä yksinomaan sen tuotantomäärästä tai nimellistehosta. Pienelläkin laitoksella voi olla merkitystä alueellisen tehotasapainon, inertian, jakeluverkon tai kriittisten kohteiden suojaamisen kannalta. Vesivoiman säätökykyä on lisäksi tarkasteltava yksittäisen laitoksen ohella joki- ja vesistöalueen kokonaisuutena. Hallituksen esityksen lähtökohta laitosten vähäisestä merkityksestä ei saa muodostua lupaharkinnan oletukseksi.

Energiateollisuus ry pitää tärkeänä, että sähköjärjestelmän käyttövarmuuden kannalta merkittävää laitosta koskevassa asiassa pyydetään aina lausunto Fingridiltä. Myös alueellisen verkkoyhtiön lausunto voi olla tarpeen, jotta paikalliset sähköjärjestelmävaikutukset tulevat asianmukaisesti arvioiduiksi